

Натела Ревазівна КОРДЗАЯ

кандидат технічних наук, доцент, Одеська національна академія харчових технологій

ORCID ID: 0000-0003-3429-0483

E-mail: natela_k@ukr.net

ДИНАМІКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Кордзая, Н. Р. Динаміка та особливості формування системи продовольчої безпеки регіону [Текст] / Натела Ревазівна Кордзая // Український журнал прикладної економіки. – 2020. – Том 5. – № 3. – С. 355–362. – ISSN 2415-8453.

Анотація

За період 2008-2019 рр. рівень продовольчої безпеки регіону знизився по 5 з 10 видів продовольчого забезпечення. Станом на 2019 р. до критично небезпечної межі наблизилися показники фактичного річного споживання продуктів харчування населенням регіону за такими видами, як молоко і молокопродукти, м'ясо і м'ясопродукти, плоди, ягоди та виноград. Критично небезпечним вважається рівень споживання продовольства у половинному обсягу від науково обґрунтованих раціональних нормативів. Досліджуючи аспекти економічної доступності продовольства регіону, варто зазначити суттєве скорочення частки витрат на продукти харчування домогосподарств у структурі сукупних витрат за 2010-2019 рр. до показника 47,9%. До того ж, ілюзорним (з причини інфляційних процесів у період національної кризи 2013-2014 рр.) постає кількісний приріст як щомісячних загальних сукупних витрат, так і витрат домогосподарств на продукти харчування. Стійкий високий рівень споживання продуктів харчування за інших рівних умов дає підстави зробити висновки про стабільність продовольчого забезпечення. Аналізуючи структуру споживання харчових продуктів, можна характеризувати повноцінність харчування. Необхідність забезпечення продовольчої безпеки регіону вимагає підтримання відповідного рівня продовольчого самозабезпечення, що передбачає використання державної підтримки вітчизняних виробників агропродовольчої продукції та вживання заходів контролю імпортування продовольчої продукції та продуктів харчування задля захисту власних виробників від іноземної конкуренції.

Ключові слова: продовольча безпека, продовольчий кошик, організаційно-економічний механізм, індекс продовольчої безпеки, система стратегічних пріоритетів.

Natela KORDZAYA

PhD in Technical Sciences, Odesa National Academy of Food Technologies

DYNAMICS AND FEATURES OF FORMATION OF THE REGION'S FOOD SECURITY SYSTEM

Abstract

Currently, food security problems are particularly acute in Ukraine, as the structure of the consumer basket is deteriorating, despite the sufficient number of calories consumed per capita. While the amount of meat and milk decreases, grain products increase, causing a deficiency of proteins, vitamins, macro- and microelements of animal origin, which leads to the so-called "hidden hunger". In addition, there is a negative trend of deteriorating food quality. The purpose of this article is research of the dynamics and features of the formation of the food security system in the region. During the period 2008-2019, the level of food security in the region decreased by 5 out of 10 types of food security. In 2019, the indicators of the actual annual consumption of food by the population of the region such as milk and dairy products, meat and meat products, fruits, berries and grapes decreased dramatically. The level of food consumption in half of the scientifically substantiated rational standards is considered critically dangerous. Examining the aspects of economic affordability of food in the region, significant reduction in the share of expenditures on household food in the structure of total expenditures for 2010-2019 up to 47.9% should be noted In

© Натела Ревазівна Кордзая, 2021

addition, illusory (due to inflation during the national crisis of 2013-2014) is a quantitative increase in both monthly total aggregate expenditures and household expenditures on food. The study of the dynamics of changes in the structure of food consumption in households in the Black Sea region revealed a decrease in the share of the vast majority (8 out of 10) of species food consumption (in terms of primary product) on average per month per person for 2019. Steady high level of food consumption, other things being equal, gives grounds to draw conclusions about the stability of food supply, and analyzing the structure of food consumption, we can characterize the completeness of nutrition. The need to ensure food security in the region requires maintaining an appropriate level of food self-sufficiency, which involves the use of state support for domestic agri-food producers and measures to control the import of food and food products to protect their own producers from foreign competition.

Key words: *food security, food basket, organizational and economic mechanism, food security index, system of strategic priorities.*

JEL classification: Q18

Вступ

Продовольча безпека кожної країни світу складається з трьох складових: доступність продовольства для всіх верств населення; наявність достатньої кількості ресурсів для вирощування продуктів харчування; рівень розвитку технологій переробки продовольчої сировини. При цьому стратегічна мета вітчизняного продовольчого ринку полягає в гарантуванні продовольчої безпеки; досягненні споживання продуктів харчування до нормованих стандартів; забезпеченні конкурентоспроможності сільськогосподарських продуктів та харчових продуктів на зовнішній і внутрішній ринок тощо.

Продовольча безпека є складним питанням для вирішення, оскільки її не можна характеризувати чи обмежувати географією, а також не визначати єдиною групою, тобто демографією, освітою, географічним положенням або доходом.

Початок дослідженням проблеми продовольчої безпеки в економічній теорії поклав англійський економіст Мальтус Т., який вказав на необхідність забезпечення людства продовольством як головного засобу його існування. Різні аспекти продовольчої безпеки розглядалися в працях таких класиків економічної науки, як Сміт А., Рікардо Д., Маслоу А., Ерліх П., Подолинський С., Кондратьєв Н. та ін. Сьогодні наукові дослідження за напрямом продовольчої безпеки здійснюються достатньо активно, свідченням чого є низка фундаментальних праць щодо стану продовольчої безпеки країни, що визначається переліком існуючих загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, а також удосконалення нормативно-законодавчої бази. Так, в наші дні проблемам продовольчої безпеки присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Білорус О., Власов В., Гойчук О., Миценко І., Кваша С., Лагодієнко В., Мудрак Р., Саблук П. та ін. Проте, подальших досліджень в умовах відкритості національної економіки потребують процеси формування системи продовольчої безпеки на регіональному рівні.

Мета та завдання статті

Метою статті є дослідження динаміки й особливостей формування системи продовольчої безпеки регіону. Для досягнення визначеної мети та відповідно до логіки наукового дослідження були поставлені завдання: 1. Дослідити динаміку показників за населенням Причорноморського регіону: калорійності середньодобового споживання продуктів харчування, фактичного річного споживання продуктів харчування на 1 особу, виробництва зернових культур і споживання зерна, сукупних витрат і витрат на продукти харчування, зміни структури споживання продуктів харчування в домогосподарствах (в перерахунку на первинний продукт). 2. Дослідити систему продовольчої безпеки Причорномор'я України за основними видами продуктів харчування.

Виклад основного матеріалу дослідження

Згідно з Методикою визначення основних індикаторів продовольчої безпеки, для діагностики та оцінки продовольчої безпеки Причорноморського регіону у досліджуваній період визначимо наступні індикатори та критерії оцінювання, зокрема: 1) добову енергетичну цінність раціону людини. Граничний критерій встановлений у 2500 ккал на добу (55% – тваринного походження); 2) забезпечення раціону людини основними

видами продуктів; 3) достатність запасів зерна у державних ресурсах. Граничний критерій – 17%-й рівень, що відповідає 60 дням споживання; 4) економічну доступність продуктів. Граничний критерій – 60%-й рівень; 5) диференціацію вартості харчування за соціальними групами; 6) ємність внутрішнього ринку окремих продуктів; 7) продовольчу незалежність за окремим продуктом. Граничний критерій – 30%-й рівень [1].

Індикатор 1. Добова енергетична цінність раціону людини. За калорійністю харчування Україна за роки кризи перейшла від рівня розвинених країн до нижньої межі продовольчої безпеки (2600 ккал), а за споживанням протеїнів тваринного походження опинилася нижче цієї межі. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, «межа енергетичної насиченості раціону харчування, нижче якої починається голодування з незворотними фізіологічними змінами, дорівнює 1500 ккал на добу» [2].

Основною метою досягнення продовольчої безпеки є забезпечення споживання населенням продуктів харчування в обсягах, відповідних раціональним нормам споживання харчових продуктів. Відповідно, рівень споживання продуктів харчування в порівнянні з раціональними нормами є найважливішим показником забезпечення продовольчої безпеки в регіоні. Критичний аналіз показників (рис. 1) визначив основні ознаки та тенденції зміни калорійності. Так, починаючи з 2011 до 2019 року відбулося значне скорочення середньодобової поживності раціону населення Причорноморського регіону на -11,6%. За даними статистики, у досліджуваному 2019 році в середньому мешканці регіону споживали 2704 ккал на добу (рис. 1), або на 63 ккал менше, ніж роком раніше.

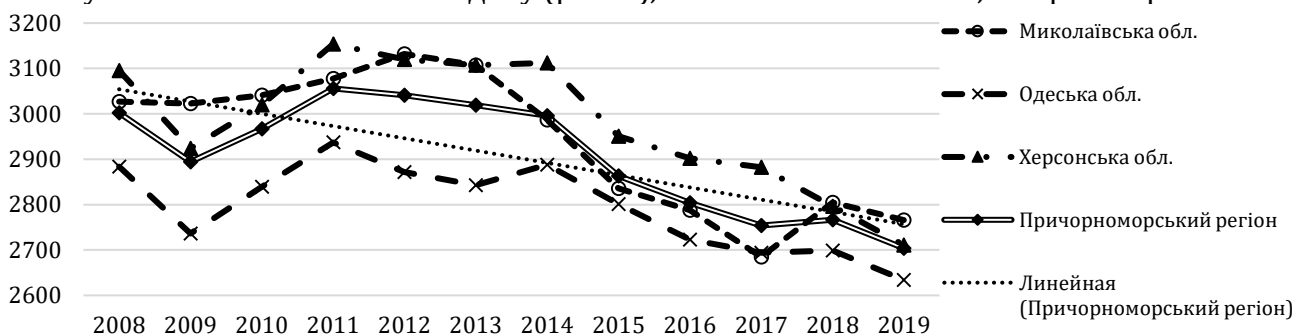

Рис. 1. Динаміка калорійності середньодобового споживання продуктів харчування населення Причорноморського регіону, ккал / на 1 особу

Джерело: авторська розробка за даними [3, 4]

При цьому калорійність раціону все ще на 8,16% перевищує гранично допустимий рівень для цього індикатора — 2500 ккал. При цьому слід зазначити, що 29,9% середньодобового раціону забезпечувалося за рахунок споживання продукції тваринництва. Порівняно із країнами ЄС, середньодобова калорійність раціону в Україні є досить низькою. Так, у середньому по ЄС-28 калорійність становить 3400 ккал, що на чверть більше, ніж в Україні. При цьому частка в раціоні продуктів тваринного походження в ЄС знаходиться на такому ж рівні, як в Україні, тобто складає 29,0% [1].

Зважаючи на загальну по країні тенденцію щодо зменшення калорійності середньодобового споживання продуктів харчування, у досліджуваній період динаміка даного показника у розрізі Одеської, Миколаївської та Херсонської областей відзначалася поступовим зниженням тренду до завершення визначеного діапазону, де в середньому за 2017-2019 рр. коливався на рівні 2634-2882 ккал / на 1 особу, при чому найменшою калорійністю відзначалася Одеська область.

Варто зауважити, що оцінка достатності споживання окремого продукту передбачає визначення показників норм споживання окремих видів продовольства споживчого кошика українця та раціональних норм споживання, які на даний період часу не оновлені з моменту набуття чинності наказу № 1073 МОЗ України від 03.09.2017 р. Цей показник багато в чому є інтегральним, характеризуючи одночасно різні аспекти продовольчої безпеки: і наявність продовольства на внутрішньому ринку, і його економічну та фізичну доступність тощо. Стійкий високий рівень споживання продуктів харчування за інших рівних умов дає підстави зробити висновки про стабільність продовольчого забезпечення, а аналізуючи структуру споживання харчових продуктів, можна характеризувати повноцінність харчування. Майже весь період незалеж-

ності Україна постала перед проблемою недостатності харчування. Значна частина населення не має змоги купувати необхідну кількість продуктів харчування для забезпечення активного і здорового життя, а деякі можуть споживати лише дешеві продукти, не отримуючи необхідну кількість калорій. Так, за період 2008-2019 рр., як свідчать дані табл. 1, рівень продовольчої безпеки регіону знизився по 5 з 10 видів продовольчого забезпечення. Станом на 2019 р. до критично небезпечної межі (50% від науково обґрунтованих раціональних нормативів) наблизилися показники фактичного річного споживання продуктів харчування населенням регіону за такими видами, як молоко і молокопродукти (індикатор достатності споживання – 0,50), м'ясо і м'ясопродукти (0,65), плоди, ягоди та виноград (0,66).

Таблиця 1. Динаміка фактичного річного споживання продуктів харчування Причорноморського регіону, на 1 особу, кг

Вид продовольства	За даними МОЗ	Фактичне споживання				Індикатор достатності споживання			
		2017	2018	2019	2008 р.	2017	2018	2019	2008 р.
Хліб і хлібопродукти	101	107,1	105,7	100,9	116,8	1,06	1,04	0,99	1,16
М'ясо і м'ясопродукти	80	49,7	52,2	51,7	45,3	0,62	0,65	0,65	0,57
Молоко і молокопродукти	380	195,7	195,6	191,3	206,9	0,52	0,51	0,50	0,54
Риба і рибопродукти	20	12,6	13,6	14,5	19,6	0,63	0,68	0,73	0,98
Яйця (шт.)	290	265,7	267,0	270,0	249,3	0,92	0,92	0,93	0,86
Овочі та баштанні	161	163,5	170,0	168,8	148,8	1,02	1,06	1,05	0,92
Плоди, ягоди та виноград	90	52,3	58,2	59,5	42,7	0,58	0,65	0,66	0,47
Картопля	124	120,7	123,5	116,5	112,7	0,97	0,99	0,94	0,91
Цукор	38	31,9	30,8	29,3	44,0	0,84	0,81	0,77	1,15
Олія рослинна	13	12,9	12,8	13,4	15,9	0,99	0,98	1,03	1,22

Джерело: розраховано автором за даними [3, 6-8]

Індикатор 2. Забезпечення раціону людини основними видами продуктів. Для здійснення оцінки достатності споживання продуктів харчування використовуємо розраховані МОЗ показники: (табл. 1). Дефіцитним у досліджуваний період залишається фактичне річне споживання жителями Причорномор'я риби та рибопродуктів (на рівні 73% від раціональної норми), цукру (77% відповідно), яке наближається до мінімальної норми харчування – 12 та 32 кг / 1 особу на рік відповідно. В остатні 2017-2019 рр. на рівні науково обґрунтованих раціональних норм спостерігається споживання продуктів харчування населенням регіону хлібу і хлібопродуктів (індекс достатності 0,99-1,06), яєць (0,92-0,93), свіжих овочів та баштанних культур (1,02-1,05), картоплі (0,94-0,99) та рослинної олії (0,99-1,03 відповідно). Як показало проведене дослідження, аналіз рівня споживання продуктів харчування ускладнюється низкою обставин, зокрема тим, що в країні інституційно не закріплені норми споживання населенням харчових продуктів, відповідно до яких необхідно оцінювати рівень споживання тощо.

Індикатор 3. Достатність запасів зерна у державних ресурсах. Дослідження запасів зерна у державних резервах як індикатору регіональної продовольчої безпеки в сучасних умовах набуває особливої нагальності та здійснюється через порівняння обсягів продовольчого зерна у державному продовольчому резерві та обсягами внутрішнього споживання населенням хліба і хлібопродуктів у перерахунку на зерно, пороговий критерій – 17%. В останні роки загальний обсяг виробленого зерна в країні протягом періоду 2000-2019 рр. має стійку тенденцію до зростання (+3 рази), яка є наслідком, насамперед, підвищення у +2,5 рази врожайності зернових культур. Зважаючи на зазначену парадигму, тенденційність динаміки показників за досліджуваний період обумовлена перш за все (табл. 2): зростанням валового виробництва зернових та зернобобових культур з 2010 р. на +80,5% до рівня у 11996,1 тис. т, при прирості врожайності зерна на +40,9% до позначки 34,1 ц/га; стабілізацією виробництва зернових у період 2017-2019 рр. на рівні 10767,8 тис. т, з обсягу якого на зерно пшениці становило в середньому 5270,6 тис. т відповідно; приріст зернового виробництва на +82,8% визначив аналогічне зростання забезпеченості споживання на +57,0% (станом на 2019 р. – 2339,0 кг на 1 особу) тощо.

Однак не зважаючи на вище окреслені позитивні моменти, негативним чинником продовольчого забезпечення регіону варто визнати скорочення у продовж 2010-2019 рр. на -22,9% та -16,3% фондів споживання продовольчого зерна та хліба й хлібопродуктів (у перерахунку на борошно) до 2339,0 та 152,0 тис. т відповідно.

Таблиця 2. Динаміка виробництва зернових культур та споживання зерна Причорноморського регіону, тис. т

Показник	Роки				Середнє значення 2017-2019 рр.	Зміна +/- 2019 до 2010 р., %
	2010	2017	2018	2019		
Виробництво зернових і зернобобових	6644,2	9484,9	11282,9	11996,1	10921,3	+80,5
Урожайність, ц/га	24,2	32,6	33,0	34,1	33,6	+40,9
Виробництво зернових культур, з них:	6499,4	9268,1	11155,7	11879,6	10767,8	+82,8
пшениці	3254,9	5369,1	5199,1	5243,6	5270,6	+61,1
Фонд споживання зерна	1140,2	874,3	906,9	879,9	887,0	-22,9
Виробництво зерна на 1 особу, кг	1489,6	2181,0	2114,3	2339,0	2211,4	+57,0
Фонд споживання хліба і хлібопродуктів	181,5	162,3	160,1	152,0	157,1	-16,3

Джерело: розраховано автором за даними [3, 5, 6-8]

Індикатор 4. Економічна доступність продуктів харчування (частка сукупних витрат на харчування у загальному підсумку сукупних витрат домогосподарств, граничний критерій – 60%) (табл. 3). Населення українського Причорномор'я станом на 2019 рік витрачає 47,9% (практично граничний рівень) коштів, а саме 4211,6 грн в середньому за місяць на харчування у розрахунку на одне домогосподарство.

Таблиця 3. Економічна доступність продовольства населенню Причорноморського регіону за 2010-2019 рр.

Показники та одиниці виміру	Роки				Середнє значення 2017-2019 рр.	Зміна +/-2019 до 2010 р., %
	2010	2017	2018	2019		
Сукупні витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн	3042,9	6503,3	7490,8	8792,4	7595,5	+2,9 рази
Сукупні витрати на продукти харчування в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн	1600,6	3288,7	3803,1	4211,6	3767,8	+2,6 рази
Частка витрат на продукти харчування у структурі сукупних витрат домогосподарств, %	52,6	50,6	50,8	47,9	49,8	-8,9

Джерело: розраховано автором за даними [3, 5, 6-8]

Тобто, основною статтею споживчих витрат домогосподарства були витрати на продукти харчування та безалкогольні напої, частка яких в середньому за 2017-2019 рр. варіювалася на рівні 49,8%. За умови 60-ти відсоткового граничного критерію такий високий показник свідчить про загрозу продовольчій безпеці регіону [9, с. 63-64, 10, 11].

Досліджуючи аспекти економічної доступності продовольства регіону, варто зазначити суттєве скорочення частки витрат на продукти харчування домогосподарств у структурі сукупних витрат за 2010-2019 рр. на -9,0 в.п. до показника 47,9% (рис. 2).

До того ж, ілюзорним (з причини інфляційних процесів у період національної кризи 2013-2014 рр.) постає кількісний приріст як щомісячних загальних сукупних витрат, так і витрат домогосподарств на продукти харчування, що визначалися за період досліджень на рівні +2,9 та +2,6 рази. Якщо, наприклад, здійснювати розрахунки зазначених витрат еквівалентно до євро станом на кінець грудня 2010 та 2019 рр. (при курсі валют станом на 31.12.2010 р. – 8,5 грн/€ та 31.12.2019 – 26,5 грн/€), то витрати на продукти харчування та безалкогольні напої за досліджуваний період мають негативну тенденцію до зменшення на -17,3% (з рівня 188,3 до 155,8€) тощо.

Індикатор 7. Продовольча незалежність регіону за окремим продуктом (співвідношення обсягу власного виробництва та ємності внутрішнього ринку в натуральних показниках при встановленому 30% граничному критерію).

Необхідність забезпечення продовольчої безпеки регіону вимагає підтримання відповідного рівня продовольчого самозабезпечення, що передбачає використання державної підтримки вітчизняних виробників агропродовольчої продукції та вживання заходів контролю імпортування продовольчої продукції та продуктів харчування задля захисту власних виробників від іноземної конкуренції. Оцінку рівня самозабезпеченості регіонів основними продовольчими товарами доцільно здійснювати за показниками виробництва та споживання продовольства в розрахунку на одну особу (табл. 4).

Задоволення потреб населення українського Причорномор'я у продовольстві (рівень самозабезпечення відповідно до рекомендованого МОЗ раціонального обсягу спожив-

вання), з урахуванням індексу достатності та у межах його купівельної спроможності, здебільшого забезпечується за рахунок продукції власного регіонального виробництва (табл. 4). Так, на період 2019 року 30% граничний критерій перевищено по 3-х групах продовольства: «цукор» – з відсутністю власного цукрового виробництва в регіоні при фонді продовольчого споживання у 38,5 тис. т, де причиною є непридатність погоднокліматичних умов в межах агрокліматичного зонування для вирощування цукрового буряку тощо; «м'ясо і м'ясопродукти» – з часткою самозабезпечення від власного регіонального виробництва у 31,4% на рівні у 111,2 тис. т, яка у свою чергу відносно 2010 р. зменшилася на 4,1%. При тому, що у досліджуваний період відбулося збільшення річного обсягу (фонду) продовольчого споживання населенням регіону на +7,9% до обсягу у 229,9 тис. т.; «молоко та молокопродукти» – питома вага самозабезпечення від власного виробництва якої складає 52,4% на рівні у 903,3 тис. т, яка у свою чергу відносно 2010 р. зменшилася на 15,9%. До того ж, за досліджуваний період відбулося також зменшення щорічного регіонального фонду продовольчого споживання на 4,9% до обсягу у 229,9 тис. т тощо.

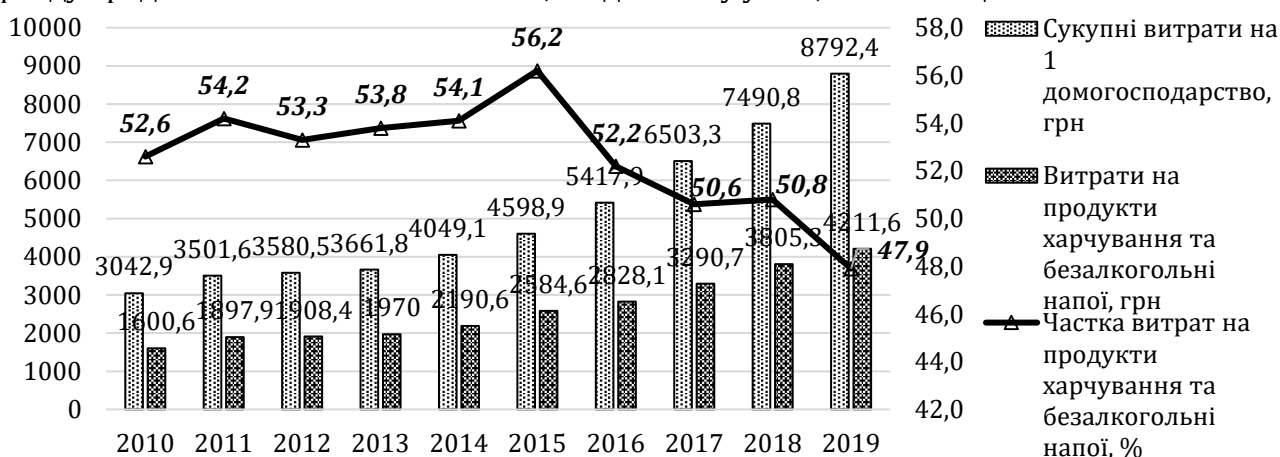

Рис. 2. Динаміка сукупних витрат та витрат на продукти харчування населення Причорноморського регіону, в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство. Джерело: авторська розробка

Таблиця 4. Продовольча незалежність Причорномор'я України за основними видами продуктів харчування, тис. т

Вид продовольства	Обсяг власного виробництва		Обсяг (фонд) продовольчого споживання		Індекс достатності споживання		Рівень само-забезпечення +/- в.п. до рекомендованого споживання	
	2010	2019	2010	2019	2010	2019	2010	2019
Хліб і хлібопродукти	450,9*	218,8*	181,5	152,0	1,3	0,99	+323,0	+42,5
М'ясо і м'ясопродукти	115,9	111,2	213,1	229,9	0,78	0,65	-42,4	-68,6
Молоко і молокопродукти	1073,7	903,3	906,2	861,8	0,64	0,5	-24,2	-47,6
Риба і рибопродукти	27,5**	24,4**	26,7	22,5	1,2	0,73	+23,3	-20,8
Яйця (млн. шт.)	1594,5	1350,3	1319,7	1218,6	0,87	0,93	+5,1	+3,1
Овочі та баштанні культури	2129,9	2329,4	730,7	755,7	0,86	1,05	+250,7	+323,6
Плоди, ягоди та виноград	414,1	486,9	240,5	276,7	0,56	0,66	-3,6	+16,1
Кartoпля	961,6	816,6	500,0	509,2	0,74	0,94	+42,3	+50,7
Цукор	-	-	39,3	38,5	1,04	0,77	-	-
Олія рослинна (всіх видів)	641,9	2085,4	15,6	13,4	1,75	1,03	+72,1 рази	+160,4 разів

Примітка: * – хліб та хлібобулочні вироби, борошно пшеничне та пшенично-житне; ** – добування водних біоресурсів (всього). Джерело: розраховано автором за даними [3, 5, 6-8]

Незважаючи на національні показники щодо продовольчої імпортозалежності за таким продуктом харчування, як «риба та рибопродукти», що станом на 2019 р. коливалися на рівні 79,3%, задоволення визначених потреб населення регіону у даному виді продовольства (рівень самозабезпечення), у межах його купівельної спроможності становив 79,2% при обсягах власного видобування водних біоресурсів як з Чорноморського басейну, так і внутрішніх (континентальних) водойм у 24,4 тис. т. При цьому, обсяги регіонального виробництва аналогічно фонду продовольчого споживання за період 2010-2019 рр. визначали тенденцію до скорочення у 11,9 та 15,7% відповідно, а

рівень продовольчої незалежності (рівень самозабезпечення з урахуванням індексу достатності) регіону з позитивного у +23,3% сягнув дефіцитного рівня у -20,8%.

З огляду на це варто зазначити, що в Причорноморському регіоні природно-ресурсний потенціал та відповідна промислово-виробнича структура рибного господарства та морегосподарського підкомплексу спроможні достатньою мірою задовольнити продовольчі потреби населення у рибі та рибопродуктах на рівні раціональних норм харчування, зазначених у рекомендаціях МОЗ України.

Задоволення потреб населення регіону у продовольстві, у межах його купівельної спроможності за видами «яйця» та «плоди, ягоди та виноград» переважно забезпечується за рахунок продукції власного вітчизняного виробництва, обсяги якого в останній період становлять 1350,3 млн шт. та 486,9 тис. т, що на +3,1 та 16,1% відповідно перевищує показники продовольчого споживання. Все ж таки імпорт плодово-ягідної групи харчових продуктів буде суттєвим за рахунок поставок екзотичної плодово-ягідної продукції, частка яких у загальному національному вимірі становить 83-86% всього імпорту плодів.

Значного рівня регіонального самозабезпечення за рахунок власного агропродовольчого виробництва у 2019 р. було досягнуто за групами харчових продуктів: «хліб і хлібопродукти» – на рівні 218,8 тис. т, що на +43,9% перевищує необхідний щорічний обсяг продовольчого споживання, а, відповідно раціональних норм харчування, забезпечує продовольчу незалежність регіону з резервом у +42,5%. При тому, що для розрахунків було використано дані щодо виробництва хлібу та хлібобулочні вироби, борошна пшеничного та пшенично-житнього; «картопля» – на рівні 509,2 тис. т (+50,7% від нормативу), що забезпечується регіональним аграрним виробництвом надранніх, ранніх та середньоранніх сортів картоплі на запровадження 2-врожайних агротехнологій вирощування.

У свою чергу продовольча незалежність українського Причорномор'я за такими основними видами продовольства як «Олія рослинна всіх видів» та «Овочі та баштанні культури» на період досліджень становила 2085,4 та 2329,4 тис. т і перевищувала у +160,4 та 3,2 разів відповідно обсяги рекомендованого продовольчого споживання для регіону. З огляду на це, запровадження моделі розумної «смайт» спеціалізації регіону щодо модернізації промислового олійного (соняшникова, соєва та інші види олій) та овочевого (з урахуванням баштанних культур) виробництва продукції з вагомою часткою доданої вартості (повний цикл виробництва) обумовлює їхній експорторієнтований вектор діяльності та визначається як стратегічний пріоритет сталого розвитку регіональної агропродовольчої сфери в цілому.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Майже весь період незалежності Україна постала перед проблемою недостатності харчування. Значна частина населення не має змоги купувати необхідну кількість продуктів харчування для забезпечення активного і здорового життя, а деякі можуть споживати лише дешеві продукти, не отримуючи необхідну кількість калорій. Зважаючи на загальну по країні тенденцію щодо зменшення калорійності середньодобового споживання продуктів харчування у досліджуваній період, динаміка даного показника у розрізі Одеської, Миколаївської та Херсонської областей відзначалася поступовим зниженням тренду до завершення визначеного діапазону, де в середньому за 2017-2019 рр. коливався на рівні 2634-2882 ккал / на 1 особу, при чому найменшою калорійністю відзначалася Одеська область. Незважаючи на певне покращення економічної доступності продуктів харчування для українців, частка витрат на придбання харчування у 4-5 разів перевищує аналогічні показники європейських країн. На відміну від України, у ЄС-28 витрати на продукти харчування коливаються на межі 10-15% всіх споживчих витрат, тоді як у Словенії населення витрачає на їжу 17% усіх витрат, а у Польщі – близько 30% коштів власного бюджету, адже основною затратною статтею у домогосподарствах країн Євросоюзу є витрати на житло та енергоносії, на які припадає майже чверть таких витрат тощо.

Як показало проведене дослідження, аналіз рівня споживання продуктів харчування ускладнюється низкою обставин, зокрема тим, що в країні інституційно не закріплені норми споживання населенням харчових продуктів, відповідно до яких необхідно оцінювати рівень споживання тощо. Необхідність забезпечення продовольчої безпеки

регіону вимагає підтримання відповідного рівня продовольчого самозабезпечення, що передбачає використання державної підтримки вітчизняних виробників агропродовольчої продукції та вживання заходів контролю імпортування продовольчої продукції та продуктів харчування задля захисту власних виробників від іноземної конкуренції.

Список літератури

1. Залізник В.П. Оцінка індикаторів продовольчої безпеки України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. №2. С.128-133.
2. Оносова І.А. Порівняльна характеристика системи стандартів якості пшениці в Україні та країнах ЄС. *Прогресивні техніка та технології харчових виробництв ресторанного господарства і торгівлі*. 2012. Вип. 2. С. 190–198.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Інформаційно-аналітичні матеріали щодо стану продовольчої безпеки в Україні. Інформаційно-аналітичний портал АПК України. Веб-сайт. URL: https://agro.me.gov.ua/storage/app/sites/1/stanAPK_pdf_zvity/%D0%90%D0%9F%D0%9A%202020/%20%D0%B7%D0%B0%202019%20%D1%80%D1%96%D0%BA_1.pdf
5. Суворцев В. В. Из века инновационного прогресса как фактора обеспечения продовольственной безопасности. *Экономист*. 2010. № 6. С. 56-60.
6. Головне управління статистики у Миколаївській області. Веб-сайт. URL: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/>
7. Головне управління статистики у Одеській області. Веб-сайт. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>
8. Головне управління статистики у Херсонській області. Веб-сайт. URL: <http://ks.ukrstat.gov.ua/>
9. Олійник В. О. Сучасний стан та механізм реалізації державної продовольчої політики України. Державне будівництво [зб. наук. пр. Харківського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентові України]. Харків, 2012. Вип. 1. С. 55-83.

References

1. Zalizniuk, V. P. (2019). «Assessment of food security indicators of Ukraine». *Investytsii: praktyka ta dosvid*. №2, pp.128-133.
2. Onosova, I. A. (2012). «Comparative characteristics of the system of wheat quality standards in Ukraine and EU countries». *Prohresyvni tekhnika ta tekhnolohii kharchovykh vyrobnytstv restorannoho hospodarstva i torhivli*. Issue 2, pp. 190–198.
3. Official site of the State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Information and analytical materials on the state of food security in Ukraine. Information and analytical portal of the AIC of Ukraine. Website. Available at: https://agro.me.gov.ua/storage/app/sites/1/stanAPK_pdf_zvity/%D0%90%D0%9F%D0%9A%202020/%20%D0%B7%D0%B0%202019%20%D1%80%D1%96%D0%BA_1.pdf
5. Surovtsev, V. V. (2010). «From the century of innovative progress as a factor in ensuring food security». *Ekonomyst*. № 6, pp. 56-60.
6. Main department of statistics in the Nikolaev area. Website. Available at: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/>
7. Main Department of Statistics in Odessa region. Website. Available at: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>
8. Main Department of Statistics in Kherson region. Website. Available at: <http://ks.ukrstat.gov.ua/>
9. Olijnyk, V. O. (2012). «The current state and mechanism of implementation of state food policy of Ukraine. State construction». *zb. nauk. pr. Kharkivs'koho rehional'noho instytutu derzhavnoho upravlinnia NADU pry Prezydentovi Ukrainy*. Kharkiv, Issue 1, pp. 55-83.

Стаття надійшла до редакції 18.07.2020 р.